

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

І.В.Гончаренко, кандидат економічних наук

Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів

Важливим є формування потужного механізму забезпечення значних конкурентних переваг національних підприємств на українських та зарубіжних ринках, одним з ефективних методів підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств є впровадження та вдосконалення систем управління якістю.

Важным является формирование мощного механизма обеспечения значительных конкурентных преимуществ национальных предприятий на украинских и зарубежных рынках, одним из эффективных методов повышения конкурентоспособности продукции предприятий может быть внедрение и совершенствование систем управления качеством.

Постановка проблеми. В основі “філософії СОТ” лежить створення рівних “правил гри” для усіх суб’єктів економічних відносин. Між тим, рівність партнерів в рамках СОТ є досить умовною. Навіть згідно з формальною логікою, рівні правила гри є лише підставою для виявлення сильніших і слабкіших гравців, кожен з яких отримує результат, адекватний виявленій ним здатності до конкурентної боротьби. Переходячи до світових економічних процесів, можна констатувати, що рівні правила торговельних відносин так само сприяють виокремленню в ході конкурентної боротьби компаній-переможців та переможених. Тому особливого значення питання стратегій розвитку конкурентоспроможності продукції національних виробників набули із безпосереднім наближенням перспективи вступу України до Світової організації торгівлі. При цьому досить важливим є формування потужного механізму забезпечення значних конкурентних переваг підприємств на українських та зарубіжних ринках. Як доводить досвід підприємств провідних держав світу, одним з таких ефективних методів підвищення конкурентоспроможності продукції під-

приємств є впровадження та вдосконалення систем управління якістю. Але, на жаль, більшість підприємств цій проблемі належної уваги не приділяє. На нашу думку, для підприємств — виробників сільськогосподарської продукції, запровадження технологій управління якістю є однією з умов виживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними і зарубіжними вченими опубліковано значну кількість напрацювань, щодо сутності конкурентоспроможності, шляхів її підвищення, підготовки вступу до СОТ, проблем конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. М.Портером в теорії конкурентних переваг відзначено, що конкурентні переваги формуються завдяки ефективному використанню всіх видів ресурсів підприємства, а не лише завдяки їх наявності [1]. Тобто це свідомо керований процес, спрямований на досягнення і підтримку високих темпів економічного зростання. Ці питання висвітлено також в роботах Ж.-Ж.Ламбена, Г.А.Азоева, А.П.Челенкова, П.Ю.Беленького, Н.А.Мікули, Є.С.Матвеева, М.І.Долішнього, В.І.Топіхи та інших [2-5]. Однак, ці публікації не виключають можливості нових пошуків в даному напрямку і створюють умови для генерації нових підходів і рішень актуальних завдань з урахуванням досягнень учених.

Постановка завдання. Сільське господарство займає особливе місце в СОТ, головним чином, через те, що воно впродовж усієї історії цієї організації та її попередниці ГААТ не зазнавало значних обмежень. Поворотним моментом в історії сільського господарства став Уругвайський раунд — для нього вперше було встановлено суттєві правила. Результатом вступу України буде певна лібералізація та відкриття ринку, зміна структури державної підтримки сільського господарства, тому формування механізму забезпечення довгострокової конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції набуває особливої актуальності і є темою даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство, залежне від природних факторів (основний з яких — сезонний, циклічний характер виробництва), є більш відсталою в технологічному плані

сферою у порівнянні з промисловістю. Вкладені в нього капітали, як правило, приносять меншу віддачу. І нарешті, більш відстале в плані розвитку продовольчих сил сільське господарство є статичною галуззю, яке повільніше, ніж інші, пристосовується до мінливих економічних і технологічних умов. З урахуванням цих обставин у більшості країн з ринковою економікою діють розвинуті системи державного регулювання.

Світова організація торгівлі реалізує принцип справедливої конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції (як зовнішніх, так і внутрішніх). Відповідно до цього принципу заходи державної підтримки сільського господарства, що справляють найбільший протекціоністський і стимулюючий вплив на виробництво сільгосппродукції, а також заходи, спрямовані на захист внутрішнього агропродовольчого ринку, мають скорочуватися. Адже вважається, що вони впливають “викривлюючим чином” на ринок, тобто на обсяги виробництва та ціни.

Основні заходи, які не обмежуються СОТ і належать до загальних послуг, наступні: наукові дослідження, в тому числі загальні дослідження, дослідження та програми, пов’язані з вивченням навколишнього середовища та дослідницькі програми щодо окремих видів продукції та продуктів харчування; контроль та боротьба зі шкідниками і хворобами рослин й тварин, а також розробка систем їх попередження; навчання загальне та спеціальне, а також матеріальне забезпечення навчального процесу; надання консультативних послуг та організація роботи дорадчих служб, забезпечення передачі інформації та результатів наукових досліджень до виробників і споживачів продуктів харчування; інспекція продуктів харчування стосовно їх впливу на здоров’я людей, безпеку харчування та дотримання встановлених стандартів; послуги в сфері маркетингу і ринкового просування конкретних продуктів харчування. При цьому до цих послуг не відносять витрати, які впливають на зниження реалізаційних цін та забезпечують прямі вигоди споживачам; розвиток інфраструктури, електрифікація; дороги та інші транспортні комунікації; ринкова інфраструктура, в тому числі в портах; водопостачання, дамби і дренажні системи;

програми покращення навколишнього середовища. У всіх випадках витрати мають спрямовуватися тільки на підготовку проектів та капітальне будівництво і мати загальносуспільний характер. Кошти не можуть спрямовуватися конкретним господарствам та покривати поточні витрати [6].

На жаль, реальний перебіг торговельних стосунків у світі засвідчує, що принципи, проголошені СОТ, не завжди знаходять своє втілення, і порушення цих принципів є досить поширеною політичною практикою.

До того ж, за умов розвитку транснаціоналізації капіталу впливовість провідних ТНК світу виростає значно понад рівень впливовості багатьох національних урядів. Враховуючи, що угода ГАТТ/СОТ має міждержавний характер та поширюється на державне регулювання зовнішньої торгівлі, вона не є обов'язковою для виконання великими корпораціями. Між тим, посідаючи часто монопольне становище на регіональних ринках, ТНК в змозі диктувати свої умови, які ідуть у розріз з вимогами ГАТТ/СОТ.

Отже виробники в Україні вже сьогодні повинні орієнтуватись на рівень конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції в країнах — членах СОТ, і в першу чергу — за стандартами якості.

Світова практика удосконалення систем управління якістю має певний арсенал інструментів, серед яких зазначимо: міжнародні стандарти ISO серії 9000, збалансована система показників (Balanced Scorecard), 6-Сигма, структурування функцій якості (Quality Function Deployment), моделі самооцінки організації Т. Конті, Д. Клемерра, модель досконалості Європейського фонду управління якістю (EFQM), бенчмаркетинг та ін. Більшість запропонованих підходів ґрунтуються на принципах концепції всебічного управління якістю — (Total Quality Management- TQM) [7]. В Україні поширення філософії TQM відбулося у застосуванні міжнародних стандартів ISO серії 9000, які увібрали в себе основний досвід міжнародного співтовариства у створенні конкурентоспроможного підприємництва. Широке застосування міжнародних стандартів ISO серії 9000 у всьому світі підтверджує

ефективність упровадження систем управління якістю відповідно до даних стандартів.

Серед небагатьох підприємств АПК України, які змогли запровадити систему управління якістю відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2000, миколаївське підприємство ТОВ “Сандора”. Слід зазначити, що значні відмінності у виробничих циклах розвитку підприємств, які характерні для АПК, відображаються і щодо питань якості. Так, переробні підприємства, які конкурують із західними фірмами, більшою мірою готові впроваджувати елементи сучасних систем управління якістю, порівняно із підприємствами — виробниками сільськогосподарської продукції. Останні ж не готові до ведення активної конкурентної боротьби, управління якістю на цих підприємствах зводиться до контролю вихідної продукції. Технологія запровадження менеджменту якості включає декілька основних етапів: прийняття рішення; складання процесної моделі.

Після опису процесу необхідно визначити порядок моніторингу й виміру даного процесу, критерії результативності процесу, а також чітко визначити відповідальності й повноваження за кожну дію в процесі;

- створення загальносистемних процедур — на даному етапі необхідно визначити й задокументувати загальносистемні процедури — управління документацією, управління записами, управління невідповідною продукцією;
- перевірка загальносистемних процедур — на даному етапі спеціально підготовлена група з персоналу підприємства за затвердженою процедурою й відповідно до графіка проводить перевірку системи менеджменту підприємства, а саме — перевіряється виконання прямих вимог стандартів і зовнішніх нормативних документів, а також виконання вимог встановлених підприємством у вигляді процедур, положень і т.п. За результатами аудита фіксуються виявлені невідповідності й господар процесу повинен їх усунути;
- аналіз системи якості — керівництво підприємства зобов'язане через заплановані проміжки часу аналізувати інформацію про результативність системи менеджменту. На цьому етапі

“спіраль” системи менеджменту завершує свій перший виток і підприємство готове до виходу на сертифікаційний аудит, а в системі менеджменту починається новий виток “Плануй-здійснюй-перевірй-дій”, спрямований на постійне поліпшення системи;

- сертифікаційний аудит — сертифікацію системи менеджменту може здійснювати будь-яка незалежна сертифікаційна компанія, що має відповідну акредитацію.

Висновок. Підбиваючи підсумок, хочемо відзначити, що описаний підхід є орієнтовним і для кожного конкретного підприємства складається індивідуальний план-графік робіт. Як переконує практика, основним джерелом забезпечення успіху в сучасному бізнесі стає сукупність знань, їхнє конкурентне використання, що дає можливість досягти поставлених цілей розвитку і зайняти кращі позиції в економічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Портер М. Стратегія конкуренції. – К.: Основи, 1997.
2. Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, орієнтований на ринок: стратегический и операционный маркетинг/ Пер.с англ.под ред.В.Б. Колчанова. – СПб.:Питер, 2005.
3. Азов Г.Л., Челенков А.П. Конкурентны преимущества фирмы. – М.: Новості, 2000.
4. Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.С. Конкурентність на транскордонних ринках – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005.-214с.
5. Долішній М.І., Топіха В.І., Булюк В.В., Романова В.А. Ринок продовольства України в аспектах СОТ.- Миколаїв: МДАУ, 2006.-221с.
6. Сільське господарство України: криза та відновлення/ За ред. Ст. фон Крамона- Таубаделя, Сергія Дем'яненка, Арніма Куна. – К.: КНЕУ, 2004.- 207с.
7. Шустіна І.М. Упровадження системи управління якістю продукції на підприємствах АПК України згідно з міжнародними стандартами серії ISO 9000// Зовнішня торгівля: право та економіка.-2006.-№1.-С.38-41.